

244

EMLÉKMŰ A SZIGETEN

Kiss István szobrászművészünk alkotása a Pest Buda és Óbuda 1873-ban történt egyesülésének százéves évfordulójára a Margit-szigetre állított centenáriumi emlékmű. A Margit-hídról érkező először lángnyelvnek, majd kipattanni készülő virágbimbóknak vélheti az emlékmű külső héját, a hatalmas befoglaló formákként jelentkező két egymásba csavarodó spirál végül egy hengerformába egyesülő sziluettjét. Akadhat, aki űrhajóhoz hasonlítja a látványt, a mikrobiológia tudományában járatosak a dezoxiribonukleinsav híres kettős spirál modelljéhez társíthatják az emlékmű külső formáját. A mű látványa indította képzelet főként a biológia, vegetáció, a természet világából keres kapaszkodókat az értelem megnyugtatósára. De nevében nem nevezheti másként, mint aki önmaga: Pest Buda és Óbuda egyesítésének százéves évfordulójára emelt centenáriumi emlékmű. Ünneplés és emlékezés.

Számomra a külső ívek kalapsuhintó lendülései fejezik ki az ünneplést s az egykori biharillyei kisfiú, Kiss István szobrászunk magyar főváros köszöntését. A belseje! – mert ez az emlékmű, miként a tiszta lelkiismeretű ember belső lényét is megmutatja – az emlékezés, szemlélődés helye. Múzeum. Bemehetünk a szobor belső terébe, s ott az íveknek most már a benső homorú oldalán az elmúlt és a jelen idő tárgyait találjuk. A tizenkét méter és harminc centiméter magas vörösrézlemezről hegesztett és kalapált szobor bejáratának jobb és bal oldalára egy-egy céhfát állított szobrászunk. A jobb oldali a Budapesti Történeti Múzeumban található pontos öntött mása, a bal oldali általában a céhfák mintájára készült. Ezen szerepel az emlékmű alkotójának és segítőinek neve. (A céhfa a régi európai városok valamely helyén felállított faoszlop, amin a városban megfordult vándor iparoslegények jelüket hagyták, vagy csak egyszerűen egy szeget vertek bele.) A céhfa az iparosodás történeti emléke, az egyesült városok fokozatos várossá fejlődésének bizonyítéka.

Aztán, ahogy beleállunk az emlékműbe, a három város Óbuda, Buda és Pest címereit láthatjuk az utcakő alakúra kalapált vörösréz hátlapon. Fölöttük a főváros által kiírt centenáriumi éremplázatra készített érmeke helyezte Kiss István, illetve azoknak újra öntött pontos mását, amiket a pályázat anyagából megvásárolt a Budapesti Történeti Múzeum.

Majd egy időre két részre hasad az emlékmű belső tere: Pestre és Budára, amik csak a két csomóra szórt hídpénzek elterülése révén találkoznak, érintkeznek. Két oroszlán figyel a hídpénz csomókra. Tekintetünkkel fölfelé haladva aztán azokkal a tárgyakkal találkozunk itt az emlékezés terében, amiket a budapesti emberek egykor nagyon jól ismertek, illetve ismernek. A budai oldalon a hajózás emlékei: első világháború előtti hajókormány, horgony, propeller, eldobott, törött kávésfundzsa, mint a török idők elkerült emléke, Árpád fejedelemmé választását ábrázoló kis bronz relief, amely a millenniumi idők hangulatát idézi, petróleumlámpa, gázlámpa, aztán a középületek stílusosan, proccos kandaláberei, fogaskerekek, az

első világháború k.u.k. hadseregének négy címere, szuronyok, kukoricagránát, srapel, gázálarc, majd a közlekedés rekvizitumai: az első magyar kéregvasút villamoskerék. A villamos sín átmegegy mind a két héjra. A pesti oldal zsúfoltabb. Egyszeri szemléletre szinte létárba se vehető az a sok tárgyi emlék, amikkel pedig egykor nagyszüleink, szüleink nap mint nap találkoztak, vagy amikkel a mai fiatalok is találkozhatnak, illetve amik ma is körülvesznek bennünket. Ha a pesti oldal felé fordulunk az emlékmű belsejében az őszirózsás forradalom emlékei tekintenek ránk: katonasapka rózsával, eke és kalapács, csillagos zászló, ágyúgolyók, fentebb az 1919-es plakátok, majd az intervenció hadsereg sisakjait, szuronyait láthatjuk: kötelet, hurkot. A tárgyak eme rendszertelen rendszerességében aztán a lóvasút idejét idéző lópatkóra, nagy gépekre, villamos csengőre, közlekedési táblákra akad tekintetünk: Vigyázz ha jön a vonat! Megállni tilos! Haladási irány felfelé! A második világháború idejére, a bombázásokra tört felület emlékeztet, sziréna, boforclövedék, eldobott szemüvegkeret, légvédelmi ágyúlövedék. A felszabadulást hatalmas léggömbformák idézik, békeplakátok, Picasso galambja. Az építkezést elektromos távvezeték tartó, gépek, kerekek, a lakásépítkezést lakáskilincs sorok, házmestertábla kulcsokkal, a lakótelepi beruházási programban készített akkori képzőművészeti alkotás, amely történelmi jelenetet ábrázol. Még fentebb rádió-, televízióantenna, modern gépi formák jelentkezők. A budapesti művészeti hetek pávjával végül egy beprogramozott lyukkártya-szalag köti össze a két szembeforgó spirált.

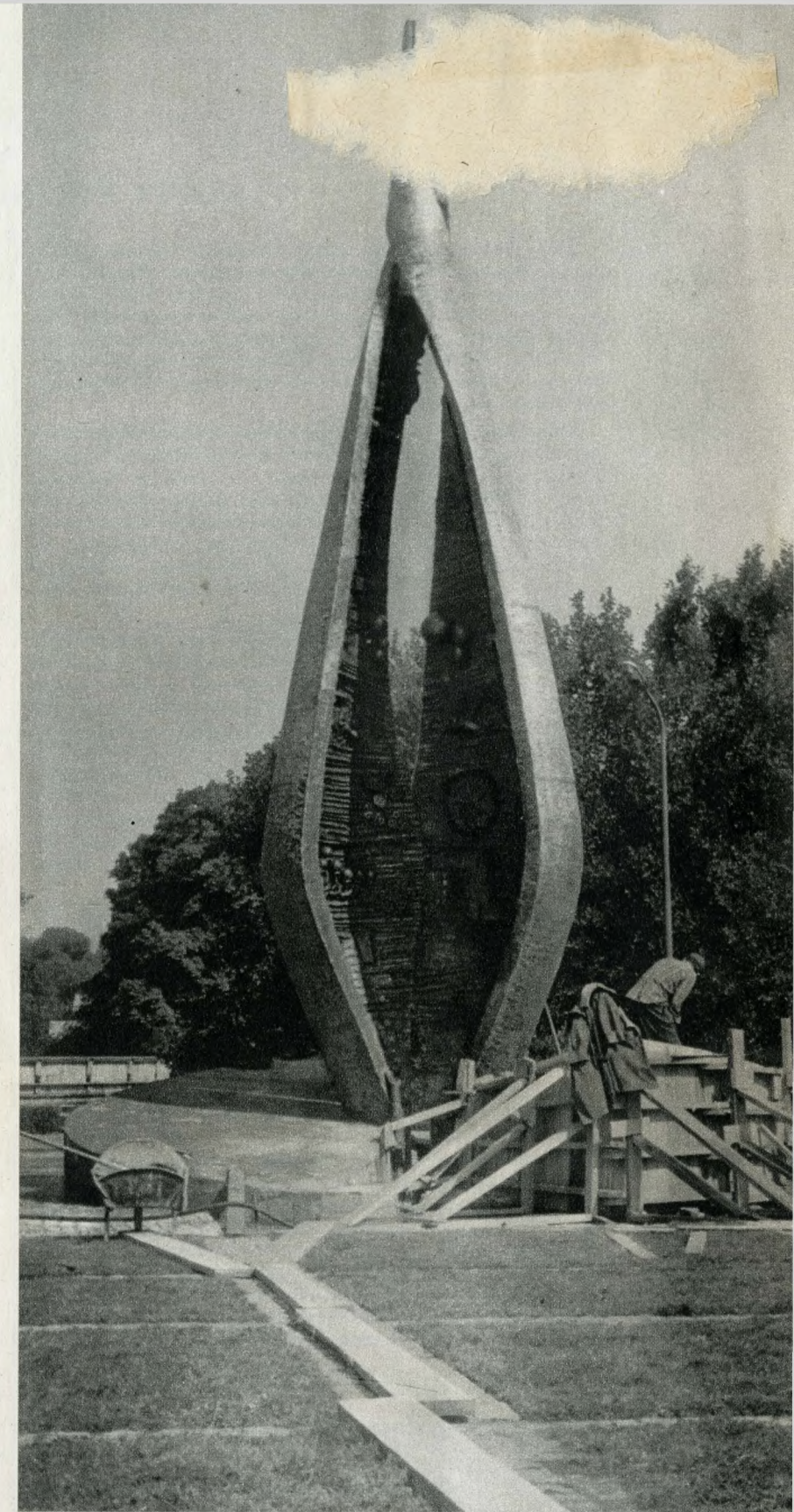
Kiss István jól választotta meg a centenáriumi emlékmű helyét a Margitsziget bejáratí részét. S a választott helyen is jól gazdálkodott az esztétikai lehetőségekkel, mert a Margit-hídra haladó út középtengelyétől kissé jobbra határozta meg az emlékmű helyét. Kerülvén a merev szimmetrikus középpontot, mert az nem segítette volna alkotása demokratizmusát. Kiss István befogadni óhajtja, közös emlékek felidézésére invitálja művébe a közönséget.

Kiss István centenáriumi emlékműve meghatározó jelentőségű alkotás szocialista-realista képzőművészetünk kibontakoztatásában. Jelet formált, amit felfoghatunk s a jel jelentéséhez benső éntünk csorbulása nélkül a magunk valóságát társíthatjuk.

Ha mellé állunk az emlékműnek, a felfelé kigyózó spirál csúcsa már nem is a határtalan térbe, hanem a határtalan időbe tör, s miként az egymásba átható két spirál tér idő változásai bennünk is hirtelen élőként beszél a múlt, s távolodó hangját sem halljuk már tisztán a felgyorsuló, teljes létezését kívánó jelenből mindenhol a jövő rohan felénk. Az idő múltja bennünk az életet, ám bennünk hatalmasodik a tér.

Egymásnak szólván mondhatjuk. Mi budapesti lakosok nem úgy lettünk kevesebbek e mű megismerése által, hogy megfosztattunk volna egy remek képzőművészeti lehetőség illúziójától, hanem hogy hozzáadunk magunkból a mű jelentéséhez, ettől kisebbül bennünk az én és nő bennünk a budapesti lakos.

Kovács Gyula

Kiss István: Pest-Buda egyesítésének centenáriuma. Emlékmű Centenaire de l'union de Pest-Buda. Монумент Столетие объединения Пешта и Буда. Памятник